

Norsk studentorganisasjon

Holbergs gate 1 / 0166

Oslo

T: 22 04 49 70

E: nso@student.no

W: www.student.no

Tilstandsrapport for studentdemokratiene 2018

«Når studentdemokratiet er med i fellesskapet, både formelt og uformelt, tjener både studenter og ansatte på forholdet.»

Introduksjon

Norsk studentorganisasjon (NSO) representerer 30 av landets studentdemokratier, og gjennom dem, 230 000 studenter. På bakgrunn av diskusjoner og temaer som våre medlemslag har tatt opp ved flere anledninger og over flere år, har vi undersøkt den økonomiske tilstanden til studentdemokratiene i Norge.

Undersøkelsen er lik den fra 2017, i tillegg har vi utvidet med flere spørsmål om hvordan studentdemokratiene opplever å bli hørt og inkludert av utdanningsinstitusjonen, samt, hvordan kunnskapsoverføring og overlapp fungerer lokalt. Totalt svarte 25 av 30 medlemslag på undersøkelsen og det ble utført semistrukturerte intervju med 4 av disse.

Vi har også valgt å følge opp undersøkelser om organisasjonskonsulentenes rolle i studentdemokratiene og har benyttet oss av resultatene i masteroppgaven til Irene Felde Olausen ved Høgskolen i Østfold for å belyse den totale situasjonen hos studentdemokratiene.

Denne saken vil kort trekke frem hovedfunnene fra undersøkelsen, deretter har vi valgt å gå litt mer i dybden på følgende tematikk:

- inkludering av studentene.
- administrativ/organisatorisk tilrettelegging og støtte.

Av innledningsvise funn mener vi å si at det er stor variasjon mellom studentdemokratiene i form av økonomi, størrelse, struktur og organisering. Noe av dette synes å være naturlig ettersom det er stor forskjell i størrelse på institusjoner som f.eks NTNU og Fjellhaug Internasjonale Høyskole. Likevel peker undersøkelsen vår på flere problemstillinger:

- Mange medlemslag (uavhengig av størrelse) opplever å være underfinansiert til å kunne driftes tilfredsstillende.
- Det oppleves som vanskelig å få støtte til opplæring av tillitsvalgte.
- En del påpeker at det er utfordrende å ikke være en naturlig del av fellesskapet i øverste ledelse ved institusjonen.
- Det er uklare stillingsforhold (hvem har ansvar for å følge opp organisasjonskonsulenten og studentrepresentantene).
- Det etterlyses større involvering i studentdemokratiet hvor det oppstår konflikter og det blir behov for veiledning.
- Noen påpeker at det er vanskelig å ha eneansvar for rekruttering av alle tillitsvalgte på alle nivåer ved institusjonen.
- De aller minste studentdemokratiene har svært lav økonomisk og administrativ støtte, i tillegg til svakest rutiner for kunnskapsoverføring/overlapp.

Hovedfunn

- 82 % av studentdemokratiene føler seg godt hørt av institusjonsledelsen. 13 % mener de i noen grad blir lyttet til. 4,3 % vet ikke.
- Halvparten av respondentene har muligheten til å delta i ledergruppen, mens 60 % deltar på dekan- og rektormøtet.
- 14 institusjoner har flere enn én fulltidslønnet i sitt studentdemokrati - 12 stk har ingen eller kun 1 lønnet fulltidsstilling. Her regner vi med organisasjonskonsulenten.
- 24 % har ikke organisasjonskonsulent ved sitt sentrale studentdemokrati.
- Av de som har organisasjonskonsulent er variasjonene store, alt fra 50 - 350 % i ansettelsesforhold.
- Flere av de aller minste demokratiene mangler ressurser til å kunne delta aktivt i studentpolitikk, særlig nasjonalt ser vi at de deltar i mindre grad.

- Organisasjonskonsulentene har uklare ansettelsesforhold og står i stor grad utenfor et faglig fellesskap.

Utfordringer

Først og fremst ønsker NSO å påpeke at det er mange institusjoner som gjør mye for å tilrettelegge for sine studentdemokratier. Likevel mener vi det er problematisk at så mange studentdemokratier rapporterer om for lite midler til å kunne utføre jobben som tillitsvalgt eller drive opplæring av nye tillitsvalgte. I tillegg til at de oppfatter en avstand mellom institusjonen og deres arbeid.

NSO mener at studentene og institusjonen har en forpliktelse til å samarbeide. Ettersom studentene utskiftes oftere enn ledelse og administrasjon, er det helt grunnleggende at de har tilgang til god opplæring og det finnes en underliggende struktur som ivaretar studentenes rolle over lengre tid. Dette gjelder spesielt i å inkludere studentene i de saksforberedende diskusjonene og de mer uformelle organene ved institusjonen. Det er også problematisk at mange studentdemokratier blir overlatt i stor grad til seg selv dersom de ikke har noen form for administrativ støtte.

I tillegg peker flere av organisasjonskonsulentene at de ikke opplever å bli ivaretatt av institusjonen, noe som fører til at de også har en høy turnover. I verste fall kan dette bety at studentenes stemme ikke blir hørt.

Universitets-, og Høgskoleloven

Vi forholder oss til lovverket som regulerer studentdemokratier i UH-lovens § 4-1. Selv § 4-1 (4) fastsetter grunnlaget for hvorfor et studentdemokrati eksisterer, er det fremdeles veldig uklart hva slags forståelse man legger i "tilfredsstillende" tilrettelegging for studentdemokratiet. Denne delen av rapporten vil se litt nærmere på vår tolkning av hva et studentdemokrati behøver for å kunne utføre sitt arbeid på en tilfredsstillende måte. Deretter presenterer vi resultater fra undersøkelsen og intervjuene.

Universitets-, og Høgskoleloven §4-1

- (1) Studentene ved universiteter og høyskoler kan opprette et studentorgan for å ivareta studentenes interesser og fremme studentenes synspunkter overfor institusjonens styre. Tilsvarende kan studenter ved den enkelte avdeling eller grunnenhet opprette studentorgan for denne.
- (2) Ved valg til organ som nevnt i første ledd skal det avholdes urnevalg blant studentene, med mindre det i allmøte enstemmig er bestemt noe annet. Et vedtak om annen valgordning enn urnevalg gjelder kun for første påfølgende valg.
- (3) *Institusjonen skal legge forholdene til rette slik at studentorganene kan drive sitt arbeid på en tilfredsstillende måte.* Omfanget av tilretteleggingen skal spesifiseres i en avtale mellom institusjonen og det øverste studentorgan.
- (4) *Studentorganene skal høres i alle saker* som angår studentene på det aktuelle nivå.¹

Som det fremkommer av UH-loven, er studentrepresentasjon- og medvirkning lovfestet. Vi tar først for oss hvilke forutsetninger vi mener burde ligge til grunn for alle studentdemokratier, uavhengig av størrelse:

- Egnede kontorlokaler som er tilgjengelige for studentmassen.
- Kontorrekvisita samt IT-støtte som: PC-er, e-postadresser, telefon, hjemmeside og så videre.
- Midler til å lønne ansatte/tillitsvalgte for den jobben de gjør.
- Administrativ og økonomisk støtte, samt personlig oppfølging (HMS/HR).
- Kontinuitet og et sikkerhetsnett - typisk i form av en organisasjonskonsulent eller noen ved institusjonen som har ansvar for administrativ oppfølging av studentdemokratiet.

Tilstandsrapport for studentdemokratiene

- Midler eller bistand til opplæring av nye tillitsvalgte.
- Et sunt yringsklima for å kunne fronte, ta opp og diskutere saker med institusjon, samskipnad og vertskommune.
- Engasjement og studenter som ønsker å stille til valg for å videreføre arbeidet, samt mulighet til å nå ut til studentene på institusjonen.

Flere av studentdemokratiene har tilgang på fristasjoner/kontorlokaler (ca. 75%). I overkant av halvparten av medlemmene oppgir at de har administrativ støtte (organisasjonskonsulent), samt midler til drift og lønn av tillitsvalgte. Samtidig melder 25% at de ikke har tilgang på disse støttefunksjonene, eller at driftsmidlene ikke rekker til å dekke både teknisk drift av studentdemokratiet og opplæring av tillitsvalgte.

Som påpekt i NOU 2003:25;

*Minimumskrav til institusjonen bør være å opprettholde en **fristasjon med tilgang til telefon og internett, midler til å ha organisasjonssekretær, enten på fulltid eller deltid**, for å sikre kontinuitet i arbeidet og for å ta unna det administrative arbeidet ved å ha studentkontor. I tillegg bør institusjonen også innfri midler til å drive studentpolitisk virksomhet, som for eksempel informasjonsspredning til studentene.*

Finansiering

Studentdemokratiene er i hovedsak finansiert av utdanningsinstitusjonen. Det er i underkant av én håndfull som rapporterer om inntekter fra andre. NSO mener det er greit å stille spørsmålet om hvor mye midler et studentdemokrati trenger, men opplever at det fortsatt er flere av studentdemokratiene som ikke er godt nok finansierte. Grunnlaget for dette er blant annet at NSO jevnlig mottar fondssøknader med formål som inngår i den ordinære driften av studentdemokratiene, nemlig kursing av tillitsvalgte og seminarer. Samt at flere melder tilbake at de opplever at de trenger flere midler.

Til tross for at det i lovtekstens forarbeid er det presisert at tilretteleggingen må bero på forhold som institusjonens størrelse, gir det ikke et fripass til å neglisjere finansieringen av studentenes stemme på institusjonen kun fordi man er en liten institusjon.

Resultater fra undersøkelse 2018:

	små (0-3000)	Mellom (3001-10 000)	Store (10 001-40 000)
Antall inst i kategori	13	5	12
Antall svar	9	5	11
Fulltidstillitsvalgte	1 inst har 1	2 inst har 1-2	11 inst har 2-6
Deltidstillitsvalgte	5 inst har 1-8	3 inst har 1-4	5 inst har 1-3
Gjennomsnittlig driftsbudsjett	182 677	283 723	664 669

I intervjuet stilte vi spørsmålet: «Opplever dere at dere har nok ressurser til å gjøre jobben deres tilfredsstillende nok?» og fikk i stor grad både ja og nei-svar.

Et studentdemokrati fortalte oss følgende: «Nei, det blir ofte lite tid [...]». Et annet forklarte; «drømmesituasjonen hadde vært at ledere hadde vært på 70 - 75 % [stillingsprosent]», og at de hadde en drøm om å drive politisk arbeid, og «ikke bare være et sted for å samles for å spise mat og snakke om kantinen».

Hvor mye midler et studentdemokrati trenger avhenger selvsagt på institusjonenes størrelse og aktivitet. NSO mener det skal være mulig å tilpasse seg den lokale situasjonen. Som UHL § 4-1(3) påpeker: *Omfanget av tilretteleggingen skal spesifiseres i en avtale mellom institusjonen og det øverste studentorgan.* Med dette legger vi til grunn at det de ulike avtalene skal gjenspeile det faktiske behovet lokalt.

Det er samarbeidsavtalen som i hovedsak regulerer forholdet mellom institusjon og studentdemokrati. Avtalen burde sikre studentdemokratiet et stabilt livsgrunnlag, og ligge fast over flere år dersom det ikke er ønskelig fra en av partene å reforhandle den. NSO er av den oppfatning at behandling av avtalen hvert år skaper merarbeid for partene.

I tillegg vil NSO presisere at det er utfordrende for studenttillitsvalgte (ihvertfall på øverste nivå på en institusjon) skal ha ulønnede verv. Dette fordi det tar tid, og det blir vanskelig å delta dersom man må ta på seg en deltidsjobb for å få økonomien til å gå rundt. Som studentbudsjettet viser, går studenter ca. 4411 kroner i underskudd hver måned.

Tilrettelegging for demokratisk deltakelse

Det er kan være naturlig å tro at studentene i hovedsak bryr seg om «studentsaker», men likevel opplever studentene selv å være opptatte av alle saker som angår institusjonen sin. Derfor må det være et åpent og inkluderende ytringsklima, hvor også studentene kan delta. Diskusjoner og bestemmelser må derfor skje på de arenaene hvor studentene deltar. Her opplever NSO flere som sier de at saker ofte er ferdig diskutert før studentene i det hele tatt får anledning til å mene noe om det.

Det er også de som opplever å bli tilsidesatt i diskusjonen av institusjonen; «*Vi kan snakke. Vi blir bare ikke hørt*», oppgir et medlemslag, og at «(institusjonen) *hører bare på om de selv er interessert*». De meddeler at de møtes av vitser og overkjøring, må aktivt etterspørre informasjon, og opplever saker som i stor grad ferdig diskutert når de kommer til styret. De oppgir også at det er vanskelig å ta opp kritikk mot institusjonen, uten å «*få ledelsen på nakken*». Et annet medlemslag oppgir at «*Vi blir tatt i mot i svært god grad, i noen tilfeller. Vi opplever at dette varierer veldig avhengig av sakene vi tar opp, og hvem vi møter fra skolen*».

Olaussen (2017) påpeker det samme, og en av hennes respondenter meddelte følgende: «*Det er lite forståelse for hva parlamentets rolle er i hele systemet. Det er litt sånn "nei de skal få holde på med sitt, for det må vi jo i henhold til loven", men det er ikke akkurat noen stor begeistring for at de er der*»(s.112).

NSO er av den oppfatning at ytringsklimaet i all hovedsak er godt ved norske studiesteder, og flere føler seg både hørt, sett, respektert og ivaretatt. På tross av dette er det synd og bekymringsverdig å se at enkelte studenter melder om dårlig inkludering av institusjonen. De som synes å være mest fornøyd er blant studentdemokrati som er med på uformelle møter med ledelsen. Blant disse melder et medlemslag at; «*Vi opplever at vi blir hørt og inkludert, og etterspurt våre meninger fra rektoratet og ledelsen sin side*». NSO mener det er verdt å legge merke til at ca. 24% av respondentene i undersøkelsen svarte at de kun føler seg hørt av institusjonen i «noen grad» eller kunne ikke oppgi svar.

Tilstandsrapport for studentdemokratiene

NSO mener at studenter, som en likeverdig del av institusjonen, burde være med på også uformelle møter slik at de har like forutsetninger for å være med på diskusjonene før vedtakene skal fattes. Det er derfor bekymringsverdig at omtrent halvparten av våre respondenter oppgir at de *ikke* får være med på disse arenaene. Vi ønsker derfor å stille spørsmålet: “Er de da egentlig tilstrekkelig representert?”. NSO mener det er viktig å påpeke at dette ikke bare er ansvaret til den øverste ledelse ved institusjonen, men til alle som er en del av universitetsledelsen på alle nivå hvor studentene skal delta*.

Universitets-, og Høgskoleloven §4-4*

(1) Studentene skal ha minst 20 prosent av medlemmene i alle kollegiale organ som tildeles beslutningsmyndighet. Der dette ikke utgjør mer enn ett medlem, skal studentene ha rett til å møte med ytterligere en student med tale- og forslagsrett.

(2) Bestemmelsen i første ledd kan fravikes dersom det delegerende organ enstemmig bestemmer noe annet.

Organisasjonskulturen under stadig utskiftelser

Studentdemokratiene kjennetegnes ved at det er høy utskiftning av (relativt) unge og uerfarne tillitsvalgte som ofte ikke har erfaring med hverken yrkeslivet eller politisk tillitsvalgtarbeid. Tillitsvalgte sitter kun ett år i ulike verv. Dette fører til at det kan være vanskelig å bygge opp en god og stabil kultur, og at kunnskapsoverføringen mellom studenttillitsvalgte kan være veldig varierende.

“Det er veldig personavhengig, hvordan ting går. Mellom hver gang vi bytter ut de tillitsvalgte. Særlig med tanke på fusjonen. Vi har ikke en satt organisasjonskultur enda, så det hele er litt uvisst.”

For å kunne holde en viss kontinuitet og nivå på arbeidet er derfor rollen til organisasjonskonsulentene helt avgjørende (Olaussen, 2017). Det er ofte den eneste stabile delen av et studentdemokrati. Når denne rollen ikke finnes eller fungerer, er det vanskelig å få struktur på arbeidet. Organisasjonskonsulenten utfører alle oppgaver fra personlig oppfølging, rådgivning, tilrettelegging for kultur og håndtere utfordringer/konflikter. I tillegg utfører de en viktig rolle i å påse at arbeidet utføres korrekt i henhold til økonomi og organisatorisk arbeid.

Olaussens masteroppgave påpeker at rollen som organisasjonskonsulent er ganske unik, og at denne har flere uklarheter i sitt ansettelsesforhold. Når disse konsulentene ikke opplever å bli inkludert i noe faglig fellesskap ved institusjonen, eller blir hørt, utsettes også studentdemokratiet for usikkerhet. Som resultat av sin forskning, forklarer Olaussen (s. 112) at “*organisasjonskonsulenter forteller at de ikke opplever å bli tatt på alvor og at ansatte ved utdanningsinstitusjonen er lite interessert i å hjelpe dem med problemer som oppstår*”. Olaussen (s. 114) mener at ved å ikke ivareta organisasjonskonsulentene så viser utdanningsinstitusjonen «*med all tydelighet at den ikke er interessert i å tilrettelegge for at studentorganene kan drive sitt arbeid på en tilfredsstillende måte, som UH-loven pålegger dem*».

NSO mener dette er svært bekymringsverdige forhold. Medlemslagene merker også effekten av dårlige ordninger for organisasjonskonsulentene - et medlemslag oppgir; “*vi har hatt flere organisasjonskonsulenter i vår tid. Det er ikke optimalt for å få gjort jobben. Den er jo bindeledd mellom arbeidsutvalgene. Vi sitter bare ett år. Det er den som lærer oss opp og kan rutinene og reglene.*”

Olaussen påpeker at “*i og med at studentene byttes ut så ofte, er det vanskelig for organisasjonskonsulenten å få dekket sine egne behov på tilsvarende måte innenfor studentdemokratiet*”(s.119). I tillegg til at “*det er flere forhold som taler for at mangler ved måten*

disse [utdanningsinstitusjonen] ivaretar organisasjonskonsulenten på er en viktig årsak til at gjennomstrømming (...) er [det] større ved utdanningsinstitusjoner med bare én organisasjonskonsulent, enn ved utdanningsinstitusjoner med flere organisasjonskonsulenter”(s.120).

Flere studentdemokratier har ingen form for administrativ støtte. Med dette menes det hverken dedikerte ressurser som egen organisasjonskonsulent, eller noen i institusjonsadministrasjonen som støtter studentdemokratiet. NSO mener det er uheldig at én av fire studentdemokrati *ikke* har denne formen for støtte. Grunnene til dette er mange, men hovedsakelig fordi det er mye å sette seg inn i, med et stort ansvar, og kort tid for å få dreisen på rollen sin som tillitsvalgt på institusjonene. Oppgavene er varierte og læringskurven er bratt.

Overføring av kunnskap

Overlappen er perioden mellom et nytt styre tar over og et annet går av. Her er det kjempeviktig at man får en god kursing av de nye slik at de får et godt utgangspunkt for året. De aller fleste er fornøyd med overlappen, men fungerer ikke den, er det vanskelig å komme seg ut av dårlige vaner. Dette er i hovedsak studentorganets ansvar, men det er nyttig å ta med oss i sammenheng med denne undersøkelsen.

Med tanke på at de tillitsvalgte i utgangspunktet kun sitter i ett år, kan det kjennes litt som at man blir byttet ut når man først har fått tak på egen rolle og arbeidsoppgaver.

*“Opplever dere at det er gode rutiner i forbindelse med overlapp og utskifting?”
“Nei. Du kan skrive det med store bokstaver.”*

Rekruttering og engasjement

Det kreves svært mange tillitsvalgte studenter for å oppfylle kravene om representasjon. Det er derfor viktig at det her finnes gode arenaer og kanaler for rekruttering og mulighet for å skape engasjement blant studentene; helt fra klassenivå. De fleste studentdemokrati får IT-støtte fra institusjonen slik at de kan gjennomføre digitale valg, men dette oppfatter vi kun som et minimumskrav. Flere av våre respondenter trakk frem deres ønske om mer støtte eller tid til å jobbe med rekruttering.

Vi ser at valgoppslutning i studentvalgene, i de siste årene, har økt noe, men tallene er fortsatt lave. De fleste valg har en oppslutning under 20 %. Før fusjonen til HVL var Høgskolen i Bergen i toppklasse med 30 %. Det oppleves som vanskelig å engasjere studentene.

“Alt er lagt på oss,” forteller et studentdemokrati. De har en tillitsvalgtmodell hvor det sentrale studentdemokratiet har ansvar for å rekruttere og fylle samtlige verv ved institusjonen. De forteller at det er vanskelig for dem å oppfylle lovens krav om 20 % studentrepresentasjon når de selv, med hjelp fra mange “motvillige” ansatte, må finne lokalt tillitsvalgte hvert år. Man er avhengig av et grasrotengasjement, men sliter med å få det på plass uten gode systemer for det.

“De ansatte er ikke interessert i å hjelpe til å spre valget vårt. Det er ikke lov med dassavis, og vi fikk ikke gå inn i forelesning for å reklamere for studentvalget. Det gjør det vanskelig å skape engasjement.”

En del av fellesskapet - godt for institusjonen

Studentene er en naturlig del av academia, og burde bli tatt med inn som en sentral del av institusjonens virke. Studentdemokratiet beriker en institusjon, og som Mari Sundli Tveit skrev på sin [blogg](#) i fjor:

Studentenes stemme er viktig, og min erfaring er at studentlederne har vært svært dyktige og reflekterte deltagere i ledergruppa.

Det er svært viktig å sikre at studentdemokratiet har gode rammevilkår, og at studentenes stemme reelt blir hørt. Studentdemokratiet må ha ressurser til å bruke nok tid, og rammebetingelser i form av rom og annen infrastruktur. Vi må legge til rette for opplæring, slik at studentene kan ivareta sin rolle på best mulig måte.

Et velfungerende studentdemokrati er altså en grunnleggende forutsetning for god styring og ledelse av universiteter og høyskoler, men det er mer: Akademiske verdier er under press. Akademisk frihet er under press. Studentdemokratiet er grunnleggende viktig for å ivareta disse verdiene, både i dag og på sikt.

Når studentdemokratiet fungerer godt, har nok midler og får være med på institusjonenes arbeid som en del av kollegiet, og ikke som "studentrepresentanten" som merkelapp, drar begge parter stor nytte av hverandre. Et levende studentdemokrati er godt for både rekruttering og merkevarebygging fra institusjonens side, og som en aktiv del av ledelsesgruppa og andre uformelle møtearenaer.

Det er viktig at studentene blir tatt med, på lik linje, inn i institusjonens virke, og at det sikres faste møtearenaer mellom ledelse og studentene. *Alle* som ikke er en del av ledelses-, rektor- eller dekanmøtene har ytret et stort ønske om å bli det. Flere oppgir at de opplever det som vanskelig å få tak i ledelse når det ikke i utgangspunktet settes av tid til det, og studentene skilles ut fra andre nøkkelpersoner ved institusjonen.

Når studentdemokratiet selv må ta ansvar for å drive samarbeidet, finne tid som passer begge parter og sette agendaen oppleves dette som en barriere. Det finnes også steder hvor studentene møtes av lite interesse fra institusjonens side.

Konklusjoner, anbefalinger og veien videre

Et velfungerende studentdemokrati er et sunnhetstegn. Når studentdemokratiet er med i fellesskapet, både formelt og uformelt, tjener både studenter og ansatte på forholdet. Studentdemokratiene i Norge har det relativt godt, men det er store forskjeller mellom de ulike institusjonene når det kommer til finansiering og kultur for å la studentene høres.

Regjeringen har varslet en revidering av UH-loven. Fra før av er studentene relativt fornøyd med lovteksten. Spørsmålene dukker derimot opp når det kommer til praktiseringen av § 4-1. Hva menes med *tilstrekkelig*, og hvem av partene har egentlig mandat til å tolke paragrafen - institusjonen, studentene eller noen andre? NSO håper at den forekommende revideringen av loven vil gi noen utdypende svar på dette.

NSO anbefaler videre at institusjonsledelsene rundt omkring fortsetter arbeidet med å styrke deres studentdemokrati. Dette kan gjøres ved å se på samarbeidsavtalen og finansiering, i første omgang, og stille spørsmålet; bidrar vi nok til at dere får gjort jobben deres godt nok? I andre omgang er det nyttig å spørre: er det noe dere savner, og har vi et godt nok samarbeid per dags dato?

Det formelle er raskt å finne ut av, mens det uformelle muligens er enda viktigere, og vil ta langt mer tid. Det handler i stor grad om å skape en kultur for diskusjon og samarbeid. Studenter og

ansatte har de samme interessene, men man er kanskje uenig i midlene, og nettopp derfor er diskusjonen viktig.